

Svetlana Slapčak

Luk Balkanvoker go ubiva Korto Malteze: Pražina na
Milton Man-evski kako odgovor na zapadni ot kulturnen
kolonijalizam

Na Man-evski mu bea potrební sedum godini da go snimi svojot vtor igran film. O-igledno, treba{e da pomine izvesno vreme za da go nadrasne malku nai vnoto veruvawe vo balkanskoto zlo {to zra-e{e od negoviot prv film, Pred do`dot, i mo`ebi, da porazmisi za ona {to mu treba pove}e: presti`na filmska nagrada ili intelektualen integritet. Isto taka, spored mene, toa vreme mu be{e potrebno i za da sozdade tolku mnogu novi i dotoga{ nevideni filmski slíki.

Noviot film na Man-evski e vo svoeviden dijalog so u{te eden golem i dlabok film za Balkanot, snimen otkako po-na vojната vo Jugoslaviija, *Ulysses' Gaze* (1995) na Teodoros Angelopoulos. Zapletot na filmot na Angelopoulos zapo-nuva so potragata po odamna zagubeni ot dokumentarec na pionerot na balkanski ot film, Milton Manaki. Ova rana snimka na balkanskata antropologija treba da bide klu- za kolektivnata balkanska memorija i za li-nite se}avawa na junakot {to go igra Harvi Kajtel. Istata `ena se pojavuva vo razli-ni delovi od Balkanot, vo razli-ni istoriski periodi, i sekoga{ zboruva na razli-en balkanski jazik - makedonski, gr-ki, bugarski, srpsko-hrvatski. Taa umira vo Saraevo pod opsada, dodeka junakot e sè poblisku do pronao|aweto na filmot na Manaki. Ovoj povtorliv `enski lik e simbol na kolektivnata balkanska memorija, usna, potisnata, marginalizirana, maltretirana, isklú-ena od vode-ki te (ma{ki) politiki i ideologii. Taa godina, ova mo}na i predizvikuva-ka vizija ne be{e favoriot na zapadnite

kritiki. Tiegopretpoitaat`ivopisniot, nomanipulativen film na Emir Kusturica, *Underground*, kojtoja zloupotrebitete edna{ romskata kultura i go promovira{e stereotipniot "srpski {arm" i itraprisposoblivost, kako i agresivniot seksizam, opasno falsifikuvaj}ija politi-kata situacija na na-in kojto nie, mesnoto naselenie, vedna{ go prepoznavame kako mudrost na kolonizatorot, strategija na izmamnikot i intelektualno ne-esna dobivka. Kusturica pobara i dobi finansiska pomo{ za ovoj film, me|u drugoto, i od re`imot na Milo{evi}. Man-evski re{i da odbere drug pat. Bez tro{ka sentimentalnost ili nostalgija, toj ja otrrgna potragata po balkanskata memorija od realnosta, i ja vrati vo sferata na fiktivnoto, imaginarnoto, naracijata i mitot, kade {to vpro-em i pripaja. Namesto da la`e, kako Kusturica, ili da se obiduva da objasni, kako Angelopulos, Man-evski hrabrogi i stra`uva{e narativnite strukturi, `anrovite na diskursi i ideologijete {to demnat zad popularnata kultura. Ni malku slu-ajno, toj re{i da go smesti zapletot na svojot film vo istiot period {to Milton Manaki go zasvedo-i so svojata kamera - po-etokot na dvaesettiot vek. Ine slu-ajno neo-ekuvaniot junak od negoviot film, eden brzopotezen i zol kauboj od Diviot Zapad, re{ava da odi na Balkanot otkako vo filmskiot `urnal vo edno parisko kino }e ja vidi nade`nata (koga stanuva zbor za lesno spe-aleni pari, bezzakonie i nasilstvo) vest za regionot.

Konceptot na Man-evski e ednostaven, ingeniozen i radikalno provokativen: toj gi izvrtuva stereotipite i ispituva koi se nivnite pridobivki od toa. Dosega Balaknot kupuva{e, golta{e i imitira{e bezbrojni kulturni stereotipi koi{to doa|aa od zapadnata kultura. Najgolemiot dokaz za toa e popularnosta na vestern filmovite, kako i na nivnata evropska granka - {pageti vesternot. Drugi vpe-atlivi primeri se

stripovite i sovremene akcijske filmove, ki to go oformija celotni udešen vizuelni koncept za jugoslovensko vojno kako preslikovanje od popularne kulture - v stvarnost. Kako sovršen konzument, pritisnjen od nedovoljne ponudbe kreativnih idej, od patrijarhalne zdedevnosti, kako i od restriktivnih nametov od nekaterih lokalnih socialističkih režimov (to ne beže slučaj v Jugoslaviji), Balkan gotaže se. Za povzročeno krizo, sporedno pa kako beže predstavljen v globalnih medijih, od Balkana se barja da odraža slika na -ista realnost brez mitov i prikazov, vistinita i ednostavna, za da more Zapad da sfati to po javolite tam se slu-uva. Namesto da ga razotkriva "vistinite", da racionalizira, istra-uva, sistematizira i da ga preto-i seto toa v edno emotivno i poetsko formo so ni-ka na političko korektnost za da ja trogne zapadna du-a, Man-jevski ga povzroči udarot, ponudvaj-i balkanski prikazov, stereotipov, mitov, Divl-stok. Zapadot e -okiran. Filmot na Man-jevski dobiva najrazli-ni budalasti kritiki, od koj najgolemiot del se -isto politički. Izgleda deka proizvodot od edne kolonizirane zemje ne more da se natprevaruje i da se prodava na pazard kontroliran od kolonizatorot, ako ne se prid-uva do postoe-ki te pravila za mo-i imaginacija. Zapadot go pretpo-ita-že Kusturica so negovite zlopotrebni Romi, apsurdni zapleti, egzotična balkanska paranoja, namesto Angelopoulos (premnogu misloven i kompli-ciran) i Man-jevski (premnogu provokativen). I posledniot Oskar, sosema o-ekuvano go osvoji eden bosanski film (Ni-ija zemja) v koj balkanci se predstavljajo kako opasni, nepredvidljivi, no sme-ni i topli ljudci.

Dali preterujem? Od po-etokot na vojno v Jugoslaviji, Zapadot - zborujem za svoeto li-no iskustvo i za iskustvoto na mnogu moji prijatelji - gi pretpo-ita-že poednostavne verzije na

objasnuvawe. Zatoa, zapadnite mediumi i intelektualci vedna{ se soo-ija so najrazli-ni strategii od strana na kolonizirane individualci od regionot, koi{to gi prozrea i razotkrija na-inite so koi tie osvojuvaa: lagi, pogre{ni pretstavi, laskawe, molewe, nezaslue`ena pompeznost - seto toa ostanatite me{tani mo`ea samo bespomo{no da go sledat, bez da bidat -ueni, zatoa {to grubo i bezmilosno ka`ano, nivnite objasnuvawa bea daluku pokomplicirani, obremeneti so odgovornost i baraa vreme i znaewe - na lokalnite jazici, istorija, pa duri i geografija. Ima nekolku elementi vo vospriemaweto na Jugoslovenskata vojna od strana na Zapadot {to bi mo`ele da ja potkrepat vakvata hipoteza: vo op{toto pokrivawe na nastanite ima{e odredena tendencija da se promovira "avtenti-niot" diskurs, kako na primer, svedo{tvata na decata i opisite na sekojdnevniot `ivot, namesto lokalnata stru-nost i analiza; pomal ku rizi-nite avtori bea privilegirani, dodeka ironijata, ili nekakov drug vid oddale-uvawe od strana na lokalnite avtori, ne se tolerira{e. Ova e tipi-niot stav za nedorasnatosta na kolonizirane, -ie{to rasuduvawe se potcenuva i -ii{to svedo{tva se koristat kako surovini za ponatamno{no poobjektivno istra`uvawe, za koi tie ne se kvalifikuvani. Rabotite ne se jasno definirani i postoi -uvstvo na ambivalennost. Poznatata {ega za zapadnite novinari {to do{le vo eden kamp za begalci za vreme na vojната vo Jugoslavija, i barale `eni koi{to bile siluvani i {to zboruvaat angliski, doa|a{e od dвете strani - i od zapadnite novinari i od begalcite. Javnosta i intelektualnata i kulturnata elita od Zapadot -esto gi razmenvaa svoje gledi{ta i dogovaraa novi stepeni na vladeewe so informaciite i so stavovite. Sekako, na mnogu kriti-ki glasovi od regionot, naso-eni kon razobli-uvawe na manipulativnite strategii na onie pri fatenite i pri fatlivite da ja raska`at

vistinata za Jugoslavija, -estopati im se pripisuju zavist poradi toa { to ne bile odbrani, namesto ednostavno da bidat -ueni. Mo` ebi e vistina deka ni koj vsu{nost i ne saka{e da si go komplicira `ivotot i da si go izma-uva umot so ona { to se slu-uva{e na Balkanot. No toga{, kako da se razberat neverojatni te manipulacii plasirani od strana na nekoi zapadni intelektualci, koi se vpu{taa vo nevozmo`ni potfati vo regionot so cel da ja zemat ulogata Svetec na mala nacija? Kako da se razberat, na primer, strastnoto so-uvstvo i privrzanosta na Peter Handke za najekstremniot srpski nacionalizam i negovoto u-estvo vo oficijalnite srpski manifestacii za vreme na vladeeweto na Milo{evi}? Kako da se razbere deka Alan Finkelkrot krije vo Francija deka bil izbran za -len na Hrvatskata akademija na naukite, ili deka danskiot slavist Per Jakobsen, koj gi brani najnacionalisti-kite -lenovi na Srpskata akademija na naukite i umetnostite, pri { to sami ot bil izbran za niven -len? Pokraj ovie, pove}e ili pomalku jasni slu-ai, kako da se objasni deka mnogu patnici vo Sarajevo za vreme na opsadata, pretpo-ittaa da ne iznesat nadvor nekoi lu|e, tuku da gi ostavat nivnite dela da se preveduvaat vo Sarajevo? Kako da se objasni deka ima samo edna literaturna avtorica od porane{na Jugoslavija { to se osmeli da go kritikuva vakvoto odnesuvawe - Dubravka Ugre{i}? Mil-o Man-evski sega & se pridru`i.

Zapadot ne saka da ja gleda sopstvenata kultura prevrtena naopaku, taka { to }e se gledaat site {evovi, site strategii na kolonijalnata manipulacija. Ova e tokmu toa { to Man-evski go napravi vo svojot film. Ovaa poznata karnevalska postapka, { to ima za cel da prika`e kako funkcionira ma{inata odnatre i da go oslobodi siot pritisk, retko naiduva na pozitiven odgovor od razoblivenata strana. Glavnata cel na kolonizatorskata kultura e da napravi od

koloniziranata kultura predmet na nabqduvawe i istra`uvawe, a sekako ne mesto, subjekt ili avtoritet za objasnuvawe. Osamostojuvaweto na kolonijalniot "predmet" i negovi ot premi n vo interpretator se bolni procesi, i mo`e da dovedat do gre{ki, nedostig od preciznost, gubewe na kompetentnost, pa duri i da zavr{at so nacionalizam, nacionalen autizam, provincijalizam i otse-enost od dijalogot so svetot, vku-uvaj}i go tuka i kolonizatorot. Vo slu-ajot na Man-evski, povr{ noto so-uvstvo i poddr{ka od strana na neкои makedonski nacionalisti, odgovara na povr{nata kritika vo zapadnite medi umi. Kolonizatorski te kul turi, onakvi kakvi { to gi znaeme, se pak raspol agaat so brojni mehанизmi koi gi ubla`uvaat vakvite efekti i promoviraat transparentnost i tolerancija: samo treba da se -itaat. Za `al, pokrivaweto od strana na medi umite e pomo{ na koja koloniziranata zemja ne mo`e da se potpre. Treba da se baraat drugi sojuznici. Zatoa i predizvi kot na Man-evski e tolku radikal en: ni tu eden balkanski filmski avtor ne se osmeli da otide tolku daleku otkako vojната vo Jugoslavija po-na i zavr{i. Pra{i na go odreduva toj klu-en moment na gubewe na nevinosta, razotkrivawe na la`ni ot izgled i otfrlawe na "mudrosta" na kolonizatorite. Isto taka, taa stava kraj na strategijite da se kri e cel ta i da se poi gruva so beznajната egzotika, istovremeno prodiraj}i dlaboko vo narativni ot status na "real nosta" na Bal kanot.

Mo} nad pri kaznata

Navistina e vpe-atlivo kolku mnogu novi znaci izmisl i Man-evski za da go izbegne simpliciranoto objasnuvawe i razbirawe. Vo brilijantnata scena vo koja stari cata (Angela) go primorava mladi ot kradec da ja slu{a, turskite vojnici od nejzina prikazna is-eznuvaat spored nagodbata za

najubedliivi ot broj { to tie dvajcata ja postignuvaat. Se}avaweto si broi spored sopstveni pravila. Staricata samata se pojavuva pome|u dvajca vojnici; edna ovca so fies zamenuva vojniki { to nedostiga. Fotografiiite vo filmot se menuvaat, vo zavisnost od toa koj ja ka`uva/raska`uva prikaznata.

Mnogubrojni se ironi-nite intervencii: makedonskoto selo e ironi-na idealizacija na rodniot kraj. Neda, sovr{ena `ena, ima istetoviran krst na ~eloto, te~no zboruva angliiski i ka`uva kratki paroli za ubivaweto vo ime na slobodata: taa e tipi-en primer za statusot na kolonizirani te. Poznatiot lik od visoko-stiliziraniot strip, Korto Malteze, nepri kosnoveni ot talka~i avanturist/kolonizator, se pojavuva pome|u turskite vojnici. Mnogumi na vo zapadnata javnost mnogu polesno }e go prepoznaat ovoj lik, otkolku scenata naslikana na nadvore{niot yid na selskata crkva, pred koja stoi Korto Malteze - Sudniot den. Koga Luk go ubiva junakot od stripovite, simboli~no se postignuva edna poetska pravda. Za kino-posetiteli te od porane{na Jugoslavi ja, preslikuvawata/aluziite na slavni te serii filmovi za Kapetan Le{i (1960, 1962), ili Mis Ston (1985), si te od isti ot re`iser, @i ka Mitrovi }, go potenci raat efektot na ironijata. Ima i drugi aluzi i i preslikuvawa: na~i not na koj Luk se spravuva so oru`jeto i zlatoto, no ne se spravuva so `ivotot, potsetuva na novi ot bran ameri kanski vesterni od docni te 60-ti i 70-ti, osobeno na **Butch Cassidy and Sundance Kid** (1969) na Xorx Roj Hil. I dodeka lo{iot brat Luk go dobiva najdobroto od modernoto vestern nasledstvo, dobri ot brat El ajxa go dobiva nasledstvoto od evropski ot { pageti-vestern. Toj potsetuva na Klint Istvud od rani ot period (**A Fistfull of Dollars**, 1966, re`iser: Serxo Leone) i negovata retorika e odbivna - toj mora da gi povtori site svoi psevdo-bibli ski izreki dvapati. Ima nekolku vizuelni potsetnici { to istoriski go smestuvaat Luk, povrzuvaj}i go so 20-ti ot vek. Negovata vizija za minatoto e pretstavena vo

raniot del od vizuelnata ramka na filmot, negovite se}avawa i matni vizii se vo maglivo crno-belo; ima edna burleskna scena koga Luk se sre}ava so Sigmund Frojd na brod za Evropa, na koj Frojd go "povra}a" zapadniot svet na svojot rakopis. Ima avion, mitski glasnik na smrtta. Privilegiraniot status na Luk vo prikaznata kako nesvesen, no agresiven zapaden natrapnik, se potvrduva vo edna od najpoetskite sceni vo filmot, koga Luk sre}ava eden prefinet turski oficer. Ovoj kultiviran, no istovremeno i brutalen lik, se obiduva da doznae koi od civilizirani te jazici gi zboruva Luk (francuski ili germanski) i ostanuva v-udoviden koga otkriva deka Luk ne zboruva ni eden od niv. Negovata komunikcija potoa se sublimira vo ednostavnata poraka za idninata: "Koga }e vidi{ avion, }e umre{". Na toj na-in, letot na avionot koj{to premina od mitskoto/herojskoto vo realnoto/tehni-koto iskustvo to-no vo vremeto na filmskata naracija, i -ie{to skrienno seksualno zna-ewe treba{e da go objasni Frojd, stanuva nose-ka metafora na Pra{ina.

Mre`a od citati

Pravej}i kola` od citati koi se del od popularnata kul tura na Balkanot, Man-evski dava edna ironi-na revizija na svoite omileni vestern filmovi. Od edna strana, ova e svoeviden intimen i lokal en potsetnik, postapka na kolektivna memorija, sli-na, na primer, na prepoznavaweto na poznatiot jugoslovenski pejsa` vo filmovite za Vinetu od germanskata B produkcija, vo koi golemi lokalni akterski imi wa igraa epizodni ulogi, a povremeno mo`e{e da gi prepoznae{ i sopstvenite prijатели kako statisti - i da se iznasmee{. Ova sproti vstavuvawe na lokalniot - dobro poznat folkl or,

upotrebuvan od nekoj drug - vo nepoznati, pove}e ili pomalku izmisljeni zapleti, be}e eden od najsilnite efekti na prviot film na Man-evski, Pred do` dot. No ironijata vo Pra}ina e po`estoka. Osnovniot zaplet e prepoznatliv: eden junak (ili nekolku junaci) doaja vo idili-no selo i umira ili pobeuva, branej}i ne}to {to prethodno nitu go razbiral, nitu go prifa}al (*Yojimbo* 1961, Akira Kurosava, *Magnificent Seven*, Xon Sturges); iskusnite heroji mo`e da bidat maloumnici koi nemaat poim kade se i {to pravat (*Butch Cassidy and the Sundance Kid*), ponekoga} reagiraat na rudimentirani `ivotni simboli, kako zlato ili bebiwa (*A Fistfull of Dollars, Three Godfathers* 1949, Xon Ford), vku-uvaj}i gi diskutabilnite koncepti na -est i identitet vo post-modernite vremiwa (*Silverado* 1985, Lorens Kasdan, *Unforgiven* 1992, Klint Istvud). Site mo`ni vidovi vestern filmovi se vo igra - klasi-en, {pageti, germanskata linija na Karl Maj, amerikanskiot politi-ki od 1970-tite, krvaviot postmoderen, aziskata artificialnost - itie paradiraat vo citatite na Man-evski, pravej}i profitabilnata strana na ovoj vid na kulturnen kolonijalizam da izgleda sme}no. Me}utoa ima edna igra so kolektivnata memorija {to e u}te poprovokativna: poziraj}i vo `enski fustan vo edna od sekvencite od memorijata/vizijata na mrtvite, Man-evski ja "vizuelizira" dene}nata teoretska maksima deka rodot e proizvod na kulturata. Ova e klu-ot za trite `enski lika vo filmot, Lilit, Neda i Angela. I beskrupuloznata zavodni-ka Lilit i vernata `ena Neda mora da umrat od ma}kata sebi-nost i neodgovornost. Lilit go so-uvuva svoeto -ove-ko dostoinstvo izvr}uvaj}i samoubistvo, dodeka Neda, slu-ajno ubiena, vo obid da se spasi, mora da go odlo`i svoeto umirawe dodeka da rodi nov (`enski) `ivot. Nejzinata }erka Neda, predmet na pregovori u}te od samiot moment na ra}awe, znae mnogu dobro kako da

pregovara za sopstveni ot posmrten ritual dodeka umira. Vo zamena za zlatoto, taa uspeva da go obezbedi transferot na se}avaweto/prikaznata, i transferot na sopstvenoto telo. Malku e va`no { to nejzinata pepel se vra}a vo tatkovinata: pova`no e { to transferot go izvr{uva nositelot na se}avaweto/prikaznata, onoj koj e sposoben da ja osve`i prikaznata, novi ot gospodar na citati te, onoj koj }e se "vmetne" sebesi vo fotografiite, }e predlo`i sopstven broj turski vojnici, sopstven opis na krvavite nastani i taka natamu. Zlatoto zazema pozicija na postojan citat, negovata cena go olesnuva transferot na pepelta i na se}avaweto/prikaznata. Taka, porane{ni ot/ponatamo{ni ot `ivot na Angela e konstruiran kako prazen citat, mesto za nova prikazna. Man-evski dava edna po-etna ironi-na intervencija vo novi ot lanec mo`ni prikazni, so slikata na Angela so pretsedatel ot Tito.

Dva klu-ni momenta vo ova sublimacija na balkanskata sudbina, onaa `enskata, se ra}aweto i smrtta na Angela, i tie ne se samo po-etok i samo kraj: Angela, kako { to ka`uva nejzino gr-ko ime e glasnik, nositel na prikazni, manipulator na citati. So toa { to e `ena (angelite se inaku bespolovi), Angela e glasnik od svetot na mrtvite i svetot na se}avawata, gospodar na eden splet od strategii i tehniki { to & ovozmo`uvaat da se vme{a vo prikaznite. Vo istoriskata antropologija na Balkanot, `enite se naj-esto onie koi se anga`iraat vo ritualite okolu mrtvoto telo, koe { to e nedopirlivo i valkano za ma`ite, kako { to e vpro-em i ra}aweto. Ma`ite ne im prio}aat na `enite koi se pora}aat i na novoroden-iwata, isto kako { to ne im prio}aat ni na mrtvite tela. @eni se gri`at za `enite koi se pora}aat, za novoroden-iwata i za mrtvite. Obele`ani so ova dvojna *miasma* (latinski ot prevod na ovoj gr-ki termin e *pollutio*), `enite se

dogovaraat ili se izboruvaat za odredena doza mo} vo patrijarhalnata zaednica. Mrtviot junak im pripa|a na `enite, koi { to go kapat, oblekuvaat, bdeat nad nego, go podgotvuvaat za pogreb i go oplakuvaat. Granicite pome|u ma`estveni ot, oficijalen svet koj { to bi mo`el da vku-i ideolo{ka manipulacija na `enskata bolka, -estopati prika`ana kako "kolektivna" bolka, ne se jasni: tie se odreduvaat vo mnogu razli~ni konteksti. Mo} nad smrtta, intimnost so smrtta, pomalku strav od smrtta - ova se glavnite `enski privilegii zdobieni vo dolgata istorija na nagoduvawa i borbi, koi { to ponekoga{ mo`e da kulminiraat vo edna otvorena politi-ka borba. Takov be{e slu-ajot so dvi`eweto za mir "@eni vo crno" za vreme na vojната vo Jugoslavija. Na toj na-in, kolektivnata memorija pretstavuva prostor vo koj `enite ne se borat za apstraktna ednakvost, tuku za pogolema mo} nad naracijata.

Koreografija na nasilstvoto.

Duri otkako }e se razbere pozicijata na `enite vo filmskata naracija na Man-evski, bi mo`ele da sfatime zo{ to nasilstvoto vo filmot e iskluitelno ma{ka igra. Bidej{i doverlivi izvori mi potvrdira deka ma-kata { to ja ubivaat ludite nacionalisti na pragot na crkvata vo Pred do`dot bila specijalno uvezena kukla, mo`am da si dozvolam da ja prokomentiram ovaa tema. Ima tri tipa nasilstvo vo filmot na Man-evski: sekojdnevnoto nasilstvo na golemiot grad, fiktivnoto nasilstvo na imaginarniot Div Zapad i fiktivnoto nasilstvo na imaginarniot (Div) Istok. Bidej{i nasilstvoto na Diviot Zapad e del od globalnata popularna kultura i pripa|a na kolektivnata memorija nasekade na planetava - toa mo`e da

se "citi ra", pretstaveno e vo crno-bela tehnika, kako "istorija". Nasilstvoto na (Diviot) I stok nema takov status vo popularnata kultura, zatoa i ne mo`e da bide "istorisko". Toa mora da se pretstavi vo `ivi boi, so site mo`ni tehni-ki sredstva, vklju-uvajji duri i te{ko svarliv koncentrat kako glaven stilski efekt: ovoj vid nasilstvo e konstruiran kako totalna iluzija, so site sredstva, so polna parea, so najgol ema brzina. Crvenata te-nost te-e vo reki, -aurite eksplodiraat pod oblekata, delovi od tela letaat vo site pravci, neкои povremeno gi lovi selskiot {arplani nec, glavi se trkalaat naokolu ili se naboduvaat na kol, crvenite -ergi {to se su{at na karpite odgovaraat na mapata na proleana krv, muvite se hranat so -ove-kata utroba kako {to se hranat i so raspukana lubenica. Re-isi e neizdr`livo. No, da gi razgledame mo`nosti te za parodi rawe na nasilstvoto. Vo poznatata prikazna na Oskar Vajld, Kentervi lski ot duh se pref rla na zel eno mastilo, otkako snemuva crveno mastilo za "fantomskite krvavi damki". Monti Pajton -esto koriste{e premnogu krv i ise-eni ekstremiteti vo svoje rani TV emisii, a na filmovite, debel -ovek {to eksplodira od premnogu hrana vo *The Meaning of Life* (1983, Teri Xons). Vo Star Trek filmot *Undiscovered Country* (1991, Nikol as Maer), ima izobilstvo na roze-violetova krv od Klingonci te {to plovi vo bezgravitaci ski ot prostor, a duri i poneupateni te Trekievci go znaat prosti ot fakt deka krvta na Vulkanci te e zel ena. Pra{awe e dali Man-evski mo`el da koristi nekoja od ovie postapki na parodija, poradi otsustvoto na balkanskata naracija vo globalnata popul arna kultura. Toj bi mo`el edinstveno da se slu`i so iluzionisti -kite metodi, trikovi te, drskata filmska magija. Nau-eni na politi-ka korektnost, nie, javnosta, bi bile pozai nteresi rani za sudbinata na ovci te, {to bi mo`elo da se `rtvi od snimaweto na filmot,

otkolku za sudbinata na imaginarnite u-esnici vo balkanskata prikazna za nasilstvoto. Zna-i, ako sudbinata na ovcite e osigurana - barem pred fazata na jagne{ki kotleti - zo{to toga{ ostatek od koreografijata na nasilstvoto, snimen vo sklad so najvisokite tehni-ki standardi za imaginarno nasilstvo na zapadnata popularna kultura, predizvikuva tolku burni reakcii? Se pla{am deka ova reakcija e odgovor na izvesnata "dislokacija" na nasilstvoto, koe{to e premesteno od svojot poznat kontekst vo neo-ekuvaniot, ne{ifriran, neistra`uvan, neozna-en, neplasi ran na pazarot kulturni prostor. I ovoj "skandal" }e ostane, s# dodeka nasilstvoto vo koj bilo golem grad - barem vo filmovite - se smeta i se do`ivuva kako "normalno".

Psihopompos - pridru`nik na du{ite.

Pokraj dominantnite `eni vo prikaznata, ima i mitski lik vo filmit na Man-evski. Mladiot afro-amerikanski krade{, po ime Ex - "fino hristijansko ime", {to bi rekla Angela - ne e samo bezvolen narator koj mora da se iznama-i da ja dobie prikaznata, tuku isto taka i ritualen simbol. Toj go voveduva najvl ijatelniot i najprivilegiraniot mitski prostor na Balkanot, anti-kiot. "Ex" e imeno dosta blisku do eden od epitetite na starogr-kiot bog Hermes, onoj koj gi kontrolira preminite, sviocite, pre-ekoruvaweto, bogot na podvi`nite vrati. Toj isto taka gi kontrolira kra`bata, kockata, znacite i pi{uvaweto, broevite, razmenata, nomadizmot, grani-nite pozicii i prestapi, pre-ekoruvaweto me|u `ivotot i smrtta. Drugi ot epitet na Hermes e Psihopompos, pridru`nik na du{ite. Hermes gi meri du{ite, odreduvaj}i koja }e umre, a koja ne. Koga e pod kontrola

na Hermes, du{ ata s# u{ te ima se}avawe, koe i s~eznuva koga }e se vkusat vodi te na Podzemjeto i du{ ata }e se predade na skelexijata Haron. Bidej}i rakovodi so znacite i pismoto, Hermes isto taka rakovodi i so se}avaweto, { to mo` e da se prenese na `ivite smrtnici, pod odredeni uslovi. Crniot Hermes od filmot na Man-evski go -uva i menuva se}avaweto na mrtvata Angela, otkako }e se pogri`i za nejzinata du{a vo momentot na nejzinata smrt. Starite Grci stavale pari-ka - obolos - vo ustata na pokojni kot, za toj da si go plati preminot vo Podzemjeto: Angela mu pla}a na svojot Hermes so svoeto zlato, koe{ to toj go koristi da go izvr{i transferot i -uvaweto/adaptacijata na se}avaweto. Hermes mora da bide crn, za da ja potenciira pozicijata na Drugiot vo dвете kulturi, zapadnata i isto-nata, zatoa { to negovata crne-ka istorija ja kontekstualizira sorabotkata na drugite i na marginalcite. Isto taka, Hermes e crn zatoa { to mora da ja negira suverenata kompetentnost na kolonizirani te/me{tani te vo odnos na Balkanot, i da go otvori poletoto na interpretacija sekumu, vku-uvaj}i go tuka i ona na samo-interpretacija. Prezemaj}i gisive ovie rizici, i pokrenuvaj}i tolku mnogu razli-ni diskusii, Man-evski napravi film, koj{ to navistina e "balkanski".

Prevod od angli ski jazik: Nata{a Stojanovska

/ Identities, Journal for Politics, Gender and Culture, vol.1, no. 3, 2002

Lekt.17.11.02